

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Thomæ Comptoni Carleton, Cantabrigiensis,
Societatis Jesu, In Collegio Anglicano Leodiensi Sacrae
Theologiae Professoris, Cursus Philosophicus Uniuersus**

Carleton, Thomas Compton

Antverpiæ, M.DC.XCVII.

Disputatio XXII. De actuali intellectione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95656)

Potest voluntas efficiat esse unum & inefficaciter contradiatoriū.

tia non est absoluta voluntas aliquid faciendi, sed solum quaedam velleitas, & retardatio quasi voluntatis efficacis contraria, dum simul inveniuntur: Unde sicut in motu locali non potest quis simpliciter ferri simul versus terminos oppositos, potest tamen motu contrario inefficace, ut ita dicam, impreso ab alio agente retardari; ita & in presenti in motu intentionali voluntatis.

SECTIO II.

De oppositione actuum fidei, opinionis, & scientia: ubi etiam de certitudine & evidentia: de apprehensione etiam, iudicio, & discursu.

I. De scientia, opinione, & fide dictum est in Logica.

DE actibus fidei, opinionis, & scientia fuse disputatum est in Logica d. 50. per totam: nec quidquam hic occurrit adijciendum. De apprehensione etiam, iudicio, & discursu ibidem late dictum est d. 6. & d. 47. De certitudine etiam & evidentia d. 49. hic tamen quaedam obiter adijciam.

II. In quo consistat certitudo, & evidentia actuum.

Certitudo ergo & evidentia substantialis actus in hoc consistunt, quod talibus nitatur principijs, si sit cognitio mediata, vel tali connexion terminorum perfecte penetrata, si sit immediata. Unde Angelus intuens hasce cognitiones videbit nihil in ijs esse, ratione cujus is qui eos elicit, si supra suos actus, vel illorum principia reflectat, formidare possit de eorum veritate, & conformitate cum objectis. Quo autem principia sunt plura, firmiora, & evidentiora, perfectiusque penetrata, eo etiam actus sunt certiores, evidentiores, & clariores substantialiter: ut actus quo quis iudicat & cognoscit se existere, est certior & evidentior actu quo cognoscit esse Petrum illum quicum loquitur, & alia huiusmodi. Est autem certitudo & evidentia actibus intrinseca & ille actus prater dicta dicitur clarus, quo ita quis percipit objectum, ut illud ab alijs distinguat, & quo magis distinguitur seu discernitur objectum, eo dicitur actus clarior.

Certitudo & evidentia sunt actibus intrinseca.

III. Si actus intellectus optime declarantur per actus voluntatis.

Diversitas hec in substantiali perfectione actuum intellectus, optime explicatur in simili in actibus voluntatis: diverso enim modo fertur quis in unum objectum per amorem, quam in aliud: nec perfectissimo modo substantialiter fertur quis semper in objectum, in quod tendit per actum maxime intentum: plurimi namque magis intense amant rem aliquam levem, & parvi momenti, ut divitias, de quibus semper penes cogitant, quam Deum: amore tamen apprehensivo, qui est substantialiter perfectior, & altius rationis, magis amant Deum, id est, si alterum ex duobus esset relinquendum, Deus scilicet aut divitia, nullies citius relinquere divitias quam Deum, & ex vi illius amoris praeferunt Deum divitijs. Quod signum est, actum illum esse altioris rationis & ordinis, & in perfectione substan-

Amor apprehensivus.

Differentia inter amorem intentionem & apprehensivum.

tiali superare amorem divitiarum, quamvis ab illo superetur in perfectione graduali.

Licet ergo non possit esse una cognitio verior, vel falsior formaliter alia, ut in Logica diximus, cum veritas consistat in indivisibili, potest tamen una cognitio esse certior & evidentior alia, idque non gradualiter tantum, sed substantialiter, quia nisi potest pluribus & certioribus principijs, vel perfectius penetrare connexionem extremorum inter se. Sic actus Angelorum, etiam circa eadem objecta, sunt nostris longe clariores.

IV. Una cognitio nequit esse verior aut falsior alia, potest esse certior & evidentior.

Quaeri hic solet, utrum iudicium sit simplex qualitas, an ex tribus actibus compositum? Resp. esse simplicem qualitatem, sicut etiam est simplex qualitas apprehensio complexa, qua scilicet quis duos terminos sibi invicem unitos, ut paries albus, vel integram etiam propositionem mente concipit, ut anima est immortalis.

V. Iudicium est simplex qualitas.

Probat: licet enim saepe contingat, quando quis audit alium successively profertem propositionem aliquam, ut ipse etiam successively apprehendat extrema, & per diversos actus, hi tamen actus non sunt iudicium, sed duae vel tres apprehensiones simplices: postea vero ubi loquens absolvit propositionem totam, tunc audiens cum per apprehensiones praecedentes, quae etiam nunquam manent, habeat sibi sufficienter proposita extrema, & objectum applicatum, per alium actum indivisibilem assertive profert quasi sententiam, & iudicat extrema illa inter se uniri. Nec enim duae vel tres apprehensiones simplices faciunt unum iudicium; instantibus enim adhuc his apprehensionibus dubitamus frequenter utrum objectum ita sit, a parte rei, necne; seu utrum extrema illa inter se uniantur: ut cum apprehendimus stellas & paritatem, licet per aliam tertiam apprehensionem apprehendatur, etiam unio, dubitamus nihilominus utrum paries consistat, an impares: ergo haec apprehensiones non sunt unio iudicativa.

VI. Probatur iudicium esse unum actum simplicem.

Quod vero iudicium sit unicuique actus simplex cognoscens tam extrema quam unionem, probatur: nam actus iudicij cognoscit necessario unionem identitatis exercitam inter duo illa extrema, hominem v.g. & Petrum in hac propositione, Petrus est homo, ergo hic actus necessario fertur etiam in extrema, ergo licet apprehensiones quaedam prius naturae praerequirantur ad hanc actum, in hoc tamen solo consistit iudicium.

Positis tribus apprehensionibus dubitamus an objectum ita sit, ergo iudicium in his non consistit.

Quando autem dicitur, propositionem esse compositam, & habere extrema, sermo solum est de propositione vocali, nam propositio mentalis non alio modo habet extrema, quam propositio obiectiva, dum dicimus Petrus est homo, nempe formaliter, & ratione nostrae. Unde sicut ex parte obiecti, ita ex parte cognitionis dari poterunt ratione nostrae diversae formalitates, formalitatibus obiectivis correspondentes.

VII. Probatur iudicium assertivum esse unum actum simplicem.

VIII. Propositio mentalis non habet partes ratione distinctas.

DISPUTATIO XXII.

De actuali intellectione.

SECTIO PRIMA.

Refelluntur due opiniones circa naturam intellectionis.

I. Prima sententia intellectionem consistit in sola actione.

PRIMA sententia est quod undam, qui dicunt consistere cognitionem, seu intellectionem in sola actione, & hanc sine termino ullo pro-

R. P. Th. Comptoni Philosophia.

ducte repetiri, licet, in modo explicandi nonnulla vere sit inter eos sit diversitas: quoad primum enim, quod scilicet intellectio consistat in sola actione physica videtur haec sententia Conimbr. l. 3. de Ani. c. 8. q. 3. a. 3. & 4. quoad utrumque, vero id asserunt alij nonnulli.

Sed quoad secundum falsa est haec sententia: actio enim essentialiter est via ad terminum, & ipsum fieri ipsius, ergo implicat contradictionem ut dicitur: hic

II. Actio physica sine termino.

ri, & tamen nullius fieri, & aliquid quod sit essentialiter via, & nihilominus ad nullum terminum: sicut ob eandem rationem implicat secundum omnes ut detur unio & tamen nullius unio; non minus autem essentialiter respicit actio terminum, quam unio extrema.

III. Ostenditur intellectio nem non consistere in sola actio ne physica.

Quoad primum etiam non placet hæc sententia: primo, quia actio physica ex conceptu suo est solum via ad terminum. Deinde, Deus tam agit seu producit actionem illam quam intellectus creatus, & tamen non vivit per eam, ergo vivere & intelligere non est præcisè agere hæc actionem. Præterea, illa qualitas producta per actionem, seu illud verbum est formalis representatio objecti, ergo cognitio, ergo actio sola non est cognitio & representatio objecti. Imò, non est omnino cur actio sit representatio, cum verbum hoc per actionem productum sufficienter id præstet: sicut nullus dicit parietem reddi album, aut aërem lucidum, vel totaliter vel partialiter per actionem productivam albedinis, aut lucis: nec ob alium requiritur actio quam ut producat hos terminos, & ut hos effectus tribuat remotè & causaliter, non formaliter.

IV. Qualitas illa producta, seu verbum est formalis representatio objecti.

Dices, verbum illud non est formalis representatio objecti, sed est aliquid prius cognitum. Contra primo, hoc habere non potest verum in omni cognitione; sequeretur enim hinc visionem, & sensationes omnes non ferri immediatè in objecta, sed in idolum quoddam prius cognitum, ergo visio albedinis non esset intuitiva. Idem est de cognitione intuitiva Angelorum, imò & de visione ipsa beatificà, quam sequeretur non ferri immediatè in Deum, sed in huiusmodi qualitatem prius cognitam, & consequenter Beatos non videre Deum in se, quod tamen juxta omnes est falsum. Contra secundò, verbum illud, seu qualitas producta per actionem, cognoscitur immediatè, juxta hos auctores, per hæc actionem, quid ergo vetat objectum ipsum immediatè per eandem cognosci? ergo superflua erit hæc qualitas, & verbum in hac sententià, sed sufficit sola actio; quæ simul erit actio & verbum, seu productio & representatio: quæ est sententia quorundam recentiorum jam referenda.

V. Secunda sententia ait intellectio nem consistere in sola qualitate, qua fit sua productio.

Secunda ergo sententia est quorundam recentiorum, qui intellectio nem omnem dicunt consistere adæquatè in termino, seu qualitate producta: hæc tamen qualitas em asserunt produci seipsa, & esse non solum actionem intentionalem, seu grammaticalem, ut ajunt, quæ scilicet denominatur intelligentes, sed etiam actionem physicam, eo modo quo aliqui in physicis dixerunt Angelum non produci per actionem distinctam, sed esse suum productum, & actionem physicam, seu creationem.

VI. Ratio est: 1. p. 19. & alij. Ratio horum est, quia actus vitalis, seu qualitas illa procedere petit à principio in quo recipitur, seu à principio vitali, ergo est ex natura sua determinata ad talem causam, ergo non est indifferens ad plures, ergo nil opus actione distincta, cum hæc idèd solum dicatur requiri, ut effectum ex se indifferentem ad dependendum à varijs causis determinet, ut potius ab hac dependeat quam ab illa: ergo ubi nulla est indifferentia & indeterminatio, nil opus determinativo, sicque qualitas illa erit sua actio.

VII. Contra, gratis dicitur qualitas illam non esse ad variis principia partialiter differens.

Hanc sententiam tenet P. Oviedo hic cont. 6. p. 1. p. 19. & alij. Ratio horum est, quia actus vitalis, seu qualitas illa procedere petit à principio in quo recipitur, seu à principio vitali, ergo est ex natura sua determinata ad talem causam, ergo non est indifferens ad plures, ergo nil opus actione distincta, cum hæc idèd solum dicatur requiri, ut effectum ex se indifferentem ad dependendum à varijs causis determinet, ut potius ab hac dependeat quam ab illa: ergo ubi nulla est indifferentia & indeterminatio, nil opus determinativo, sicque qualitas illa erit sua actio.

Sed contra primo, gratis enim dicitur non esse indeterminatam qualitatem illam ut pendeat à diversis agentibus saltem partialibus; quidni enim (nisi peccatur principium) potest actus seu qualitas, quæ producitur, nunc à sola potentia, postea conservari à potentia simul cum habitu, vel etiam primo à habitu partialiter producti? Deinde, actus supernaturalis, charitatis v. g. qui primo produci-

tur per auxilium Dei extrinsecum concurrens simul cum anima, nulla ratio reddi potest, nisi similiter peccatur principium, cur conservari postea nequeat ab habitu charitatis loco auxilij illius extrinseci concurrentis.

Contra secundò, cur saltem per Divinam potentiam elevari nequit aliquid ad actus illos, seu qualitates, simul cum potentia producendas? Nulla apparet ratio, postea potentia obedientiali, quam habent auctores admittunt, cur hoc fieri nequeat; ergo produci necessariò debet hæc qualitas per actionem distinctam, cum sit indifferens ut à varijs causis, saltem partialibus, producat: ergo ad hæc indifferentiam tollendam requiritur actio.

Contra tertio, habitus naturales secundum omnes non dant simpliciter posse, sed solum facillè, sed in hac sententià habitus naturales darent posse simpliciter, ergo Minor probatur, tunc dicitur aliquid dare esse simpliciter, quando effectus simpliciter non posset esse sine illo, sed in hac sententià actus qui elicetur ab habitu aliquo naturali, nec per Divinam potentiam elici posset sine illo habitu, ergo. Probatur minor, actus ille seu qualitas, secundum hos auctores est simul actio, sed actio quæ procedit ab aliquo agente, non potest nec per Divinam potentiam existere nisi ab illo, ergo agens illud & principium essentialiter requiritur ad hæc actionem, & consequenter ad actum & qualitatem, ergo habitus ille naturalis huic actioni, seu qualitati dat esse simpliciter.

VIII. Potest qualitas illa, saltem supernaturaliter produci à varijs principijs.

IX. Actus ille sit sua productio, habitus naturales darent posse simpliciter.

SECTIO II.

Dua alia sententia circa naturam intellectio nis.

Tertia sententia asserit intellectio nem includere non qualitatem tantum, seu actionem grammaticalem, sed etiam physicam, atque adèd in conceptu suo dicere productionem & receptionem illius qualitatis, essentiamque illius in his tribus adæquatè consistere, nempe in qualitate ipsa, in actione illius productiva, & in passione seu receptione. Pro hac sententià citari solent ex antiquis Capreolus, Medina, Scotus, & alij, & quibusdam in locis in eam inclinare videtur Suarez, ut To. I. in 3. p. d. 24. s. 2. concl. 3. & alibi tenet Molina 1. parte. q. 12. a. 2. Lessius, & alij ex recentioribus: præcipuus tamen fautor hujus sententiæ hoc nostro sæculo est P. Hurt. d. 6. de Ani. per sectiones varias & subseciones, quem plurimi ex recentioribus sequuntur, & acriter hæc sententiam propugnant.

I. Tertia sententia asserit intellectio nem includere & qualitatem, & actionem physicam.

Impugnatur tamen hæc sententia primo: esto nãque haberi nequeat hæc qualitas sine actione illius productiva (cum enim sit quid creatum debet necessariò per actionem aliquam produci) non tamen propterea sequitur actionem illam productivam ingredi conceptum formalem intellectio nis, magis quam conceptum formalem albi aut lucidi ingrediatur actio productiva lucis vel albedinis, aut actio pingendi dat objecto formaliter denominationem representati. Conf. si ex eo quoddam actio qualitatem, seu actum hunc necessariò comiteretur, dicat quis actionem ingredi conceptum formalem, ergo etiam conceptum cujusque rei ingrediatur ubicatio & duratio, cum non minus sine ijs res esse non possit quam sine actione productiva. Conf. secundo, actio ex conceptu suo solum est via ad terminum, seu illius productio, nec ad aliud minus deservit, ergo non intelligimus per illam formaliter, sed solum per terminum, seu qualitatem ab eà productam.

II. Actio physica non magis ingreditur conceptum intellectio nis, quam conceptum albi, aut lucidi.

Secundò impugnatur: intelligere formaliter est formaliter representare objectum; sed sola qualitas est representatio, ergo per solam qualitatem intelligimus.

III.

SECTIO III.

Premittuntur quaedam circa naturam intellectiois.

Sola qualitas est representatio obiecti, ergo sola qualitas est intellectio.

IV. Sola qualitas est imago obiecti, ergo si ponatur in subiecto apto tribuet ei effectum suum formalem.

V. Dicunt representatio mortuo modo.

Si obiectum vere representat intellectus, non potest id facere mortuo modo.

VI. 4. sententia asserit intellectioem consistere in sola qualitate.

S. Thom. docet intellectioem suam esse in sola qualitate.

gimus. Minor probatur, actio non est formalis representatio, & imago obiecti, sed solum causalis, seu productio representatiois formalis, ergo representatio consistit in sola qualitate. Conf. ab eo denominatur potentia representans, a quo denominatur obiectum representatum, sed obiectum denominatur representatum a sola qualitate, non ab actione, ergo &c.

Tertio impugnatur: sola qualitas, ut dixi, est formalis representatio, & imago obiecti, ergo ipso facto quod ponatur in subiecto apto dabit illi suam denominationem, & effectum formalem, hoc siquidem omnibus formis accidentalibus, ut calori, frigori &c. competit; ipso facto enim quod sint in subiecto apto, tribuunt effectum formalem, a quo cum demum producantur, cum effectus formalis primarius nihil aliud sit, quam forma in subiecto apto. Si ergo Deus solus produceret hanc qualitatem, & eam uniret intellectui, ei proportionato, tribueret necessario effectum suum formalem, illumque denominaret representantem, seu cognoscentem obiectum. Quod etiam contingit in imagine picta, quae quamvis esset a se, non minus rem, cuius est imago, referret, & denominaret representatam, quam si ab illa, vel ab alio quopiam produceretur.

Dices: tunc mortuo tantum modo produci illam qualitatem, ac proinde non habebit effectum. Contra primo, modus producendi nihil iuvat ad effectum formalem, si consistat adaequatam in qualitate, ergo si representatio consistat adaequatam in sola qualitate, ut manifestum videtur consistere, quocumque modo producat, tribuet necessario effectum suum formalem. Contra 2. denominat potentiam representantem & percipientem obiectum, ergo non mortuo modo, tali enim modo redderetur tunc homo cognoscentis obiectum illud, ut maneret in eius intellectu notitia illa, & loqui de ea posset, posteaque illius recorderetur, imo & ex vi illius moveri posset voluntas ad amorem: quid ergo illi deest ut representet obiectum vitaliter? Contra 3. ipsa qualitas est essentialiter vitalis, ergo quandocumque est in subiecto vitali apto ad recipiendum effectum illius formalem, dabit ei denominationem viventis, & consequenter cognoscentis vitaliter. Conf. si esset in subiecto non apto ad recipiendum effectum illius, tribueret tamen ei denominationem habentis qualitatem vitalem, ergo plus tribuet subiecto apto, cum secundum proportionem capacitatis subiecti, crescat semper effectus formalis. Pluribus hanc sententiam impugnabimus in probatione nostra.

Quarta sententia, affirmat intellectioem in conceptu suo essentiali non includere actionem physicam, esto sine ea naturaliter dari non possit, sed ait consistere adaequatam in sola qualitate, & verbo mentis seu actione, ut vocant, grammaticali. Unde asserunt multi ex auctoribus huius sententiae, posse aliquem divinitus intelligere licet ipse physicam ad qualitatem illam non concurrat, sed infundatur a solo Deo. Ita quoad priorem partem Valquez variis locis, sed praecipue to. 1. in 1. part. d. 141. c. 4. n. 20. tenet Scot. in 3. dist. 13. q. 3. & alibi. Durand. in 4. dist. 49. q. 2. Cajet. 1. p. q. 79. a. 2. Ferrar. 1. 2. cont. Gent. c. 9. & 81. Capreol. in 2. d. 1. q. 2. a. 3. ad 12. Henric. quodl. 11. q. 3. Soneinas 1. 9. Met. q. 21. Valentia 1. p. d. 6. q. 5. pu. 1. Salas 1. 2. q. 3. tr. 2. d. 2. sect. 4. qui innumeros de more citat, Arriaga hic d. 6. 1. 2. n. 37. & alij, & videtur expressa mens S. Thom. 1. p. q. 34. a. 1. ad 3. ubi sic habet, Intelligere importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam. In qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quaedam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectae. In Deo autem importat omnimodam identitatem. Haec S. Doctor.

R. P. Th. Comptoni Philosophia.

Antequam statuamus quid hac in parte tenendum sit, notandum vitam duplicem esse, physicam & intentionalem, de quibus supra dictum est d. 6. 1. 4. & 6. Vita physica in actu secundo consistit in actuali productione vite intentionalis per actionem physicam. Vita intentionalis in actu secundo est qualitas quaedam habita connaturaliter ab intrinseco, quae per suam entitatem est tendens: quaedam in obiectum, per quam potentia vitalis denominatur videns, intelligens, amans &c.

Notandum 2. licet haec duae vitae in actu secundo, ut plurimum saltem, reperiuntur conjunctae, nam Angeli, homines & animalia efficiunt suas operationes, & qualitatem illam intentionalem, per quam percipiunt obiecta; nil tamen vetat unam vitam reduci ad actum, saltem supernaturaliter sine alia, fierique, ut aliquid vivat intentionaliter, licet non vivat physice in actu secundo: vivere enim physice in actu secundo in creatis, est, ut dixi, per actionem physicam producere vitam intentionalem. Unde licet non possit aliquid vivere physice, producendo in se hos actus, quin vivat intentionaliter, cum ipso facto quod habeat qualitatem illam seu actionem intentionalem sibi unitam, sitque subiectum capax necessario vivat intentionaliter: e contra tamen nil obstat quominus vivere possit intentionaliter, quantumvis non vivat physice: potest enim aliunde, saltem supernaturaliter, habere qualitatem illam sibi unitam, licet eam in se non producat: sicque tunc haberet exercitium vite intentionalis, licet non haberet exercitium physicae.

Tertio notandum circa has qualitates intentionales: idcirco eas vocari actiones, ut ait S. Thomas, tum quia vere reddunt potentias, in quibus sunt, aliquid agentes: & sicut actiones physicae dant denominationem tendentis in terminum suo modo, id est, physice, ita haec denominant potentiam tendentem etiam in obiectum suo: qua de causa verbis semper activis & passivis, eodem modo enuntiantur, quo illae.

Quemadmodum ergo dicimus per actionem physicam solem producere, lucem vero vel metalla produci, ita & intellectum dicimus cognoscere per has actiones, seu qualitates, & obiectum cogno. Principium vero dicuntur actiones, quia si ut per actionem physicam vere agens tendit in passum vel terminum, illumque veluti possidet, ita per actionem intentionalem, intellectioem e.g. cognosces comprehendit, & quasi possidet aliquo modo obiectum in ordine ad operationes aliquas circa illud exercendas, ut ad amandum illud, vel odio habendum, ad sermonem de eo ferendum, &c. ergo aliqua est similitudo & paritas inter has actiones & physicas, nec mere gratis dicuntur actiones & tendentiae.

Dico 1. huiusmodi qualitates intellectiois scilicet, visio, &c. sunt qualitates intentionales. Conclusio est in confesso apud omnes, & probatur aperte: qualitas intentionalis est illa, qua principium vitale intentionaliter fertur in obiectum, illud representando, vel appetendo, seu per quam principium vitale possidet aliquo modo obiectum, sitque illius compos in ordine ad aliquas operationes, modo supra n. 3. ex S. Thoma declaratur, sed omnis actus intellectus, & voluntatis, seu qualitas huiusmodi a potentia cognoscitiva & appetitiva elicita, est talis, ut patet, ergo.

Dico secundo: istae qualitates sunt etiam physicae.

I. Vita duplex, physica, & intentionalis

II. Haec duo vitae ut plurimum reperiuntur conjunctae.

III. Potest vita intentionalis in creatis separari, divinius a vita physica.

III. quare iuxta S. Thomam qualitates intentionales vocentur actiones.

IV. Declaratur magis ratio S. Thomae

V. Intellectio, visio, &c. sunt qualitates intentionales.

VI. Huc

Visio, intellectio, etc. sunt etiam qualitates physicae.

Hoc licet expressè non asseratur ab auctoribus quartæ sententiæ scilicet præced. relatæ, explicatis tamen terminis facile conflabit. Illæ ergo qualitates educuntur ex potentia animæ, in ea subiectantur, verè illam immutant; producuntur item per actionem physicam, ergo quoad hæc conveniunt cum gratia, lumine gloriæ &c. imò & cum luce, calore, & albedine respectu suorum subiectorum; sed hæc sunt qualitates physicae, ergo & illæ.

SECTIO IV.

Statuitur in quo situs sit conceptus intellectio- nis create.

I.
Conceptus intellectio- nis non includit actionem physicam.

Prima conclusio: conceptus intellectio- nis & vitæ intentionalis, esto naturaliter eam comitetur actio physica, in formali tamè suo conceptu actio- nem physicam non includit. Ita auctores quartæ sententiæ scilicet. 2. n. 6. citati. Præcipua hujus probatio sunt impugnationes tertiæ sententiæ supra scilicet. 2. posita.

II.
Intellectus tendit in ob- jectum adæ- quate per qualitatem, ergo per solâ qualitatem intelligit.

Ratio tamen ulterius est, i. quia vita intentionalis in actu primo solum dicit in formali suo conceptu vim tendendi intentionaliter in ob- jectum; sed tendit adæquate intentionaliter per qualitatem, ergo per solam qualitatem vivit intentionaliter in actu secundo, seu, quod eodem recidit, ergo sola qualitas est illius exercitium intentionale in actu secundo, & vita actualis: sicq; vivit intentionaliter per solam qualitatem. Conf. per illud solum vivit intentionaliter, per quod tendit intentionaliter in ob- jectum, sed hoc est sola qualitas per quam nimirum solam repræsentat obiectum, ergo.

III.
Aliis deno- minationes non ingredi- tur actio, er- go nec deno- minationem intelligenti.

Secundò probatur conclusio: in aliis denomina- tionibus & effectibus formalibus non ingreditur actio, ergo nec in denominatione intelligentis. An- tecedens probatur, ad denominationes enim albi, calidi, lucidi, &c. licet necessariò requiratur actio aliqua productiva, quasi prævium quiddam, non tamen actionem formaliter includunt, ut supra dixi, sed consistunt adæquate hi effectus formales in forma, subiecto, & unione, ergo & effectus for- malis intelligentis in his consistit. Unde sicut in il- lis parum refert qualis sit actio per quam produ- cuntur, generativa, an creativa, naturalis, an super- naturalis, una, an duplex &c. ita & in præsentis.

IV.
Intellectio nõ est actio phy- sica, sed in- tentionalis.

Dices 1. intelligere est agere, & intellectio est actio, ergo non consistit conceptus formalis intel- ligentis in sola qualitate, sed intrinsecè includit actionem. Distinguo antecedens; intellectio est actio physica, nego antecedens, actio intentionalis, concedo, ut jam ostensum est.

V.
Intelligere non est vivere physice, sed intentionaliter.

Dices 2. intelligere est vivere, ergo includit actionem. Distinguo eodem modo antecedens, est vivere physice, nego antecedens; intentionaliter, concedo: vivit autem intentionaliter in principio vitale ipso facto quod habeat in se hanc qualita- tem, quæ essentialiter est vita intentionalis, cui licet naturaliter conjungatur vita physica, seu actio phy- sica vitalis, illius tamen conceptum non ingreditur, sed solum habet se concomitantem, ut supra est de- claratum.

VI.
Actio inten- tionalis aequè dicitur potest denominationem in- tentionalem subiecto, atq;

Probatur 3. sicut actio physica, quia vita physica, potest denominare principium vivens physice, quidni actio intentionalis, cum sit vita & tendentia intentionalis, poterit denominare principium intè- tionalis vivens intè- tionaliter? Nec obstat, quòd hæc qualitas connaturaliter petat procedere à principio cui inest: licet enim forma materialis petat connat- uraliter procedere, seu produci in genere causæ

materialis à materia, si tamen Deus solus illam pro- duceret per creationem, & uniret materiæ, non mi- nus faceret unum per se cum illa quàm si educere- tur, & produceretur modo connaturaliter: ergo eodem modo philosophari licebit in nostro casu.

Secunda conclusio: licet multi, & non improba- biliter, dicant qualitates hæc intentionales esse uniones sui ad sua subiecta, & consequenter modos; probabilis tamen est, & dicitis in Phys. d. 34. scilicet. 3. conformius eas non esse modos, sed per uniones distinctas subiectis suis uniri.

Ratio est: essentialis enim affectio, seu unio, vi- sionis e.g. cum subiecto non est de conceptu illius essentiali, sicut loco citato dixi de ubicatione & du- ratione; abundè enim munus suum præstant hæc omnia, licet connectantur cum subiectis per unio- nem distinctam: sunt ergo modi aliquo modo res- pectu obiectorum, non subiectorum; seu modi in- tentionales, non physici, ut illic dixi de ubicatione respectu spatij. Plura hac de re dicta sunt loco in Physicis citatis, eadem enim est de visione respectu obiecti, & de ubicatione respectu subiecti difficultas.

Tertia conclusio: Visio, intellectio, & hujusmodi a'ie actiones intentionales non consistunt adæqua- tæ in sola qualitate, sed ad effectum suum formalem dandum includunt etiam unionem. Hanc conclu- sionem existimo esse de mente auctorem quartæ sententiæ, quam supr. scilicet. 2. n. 6. retuli: licet enim mentionem expressè non faciant unionis, sed dicant consistere intellectio- nem in sola qualitate, adhuc videtur necessariò includenda.

Ratio à priori est, quia intelligens in conceptu suo essentiali & intrinsecò nõ dicit solum subiectum aptum, & formam, sed unionem, sicut album, lucidum, &c. quantumcumq; enim albedo esset intimè præsens lacti vel parieti, non tamen illi tribueret effectum formalem nisi ipsi uniretur. Conf. intel- ligens est habens intellectio- nem, sicut album est habens albedinem: unde hæc propositio album est dulce, apud Dialecticos harum rerum arbitros, facit hunc sensum, habens albedinem, est habens dulcedi- nem, sed subiectum habet intellectio- nem & albedi- nem formaliter per unionem, habere enim formam, est habere eam sibi unitam, ergo. Conf. 2. unio sub- stantialis inter materiam & formam in homine ingreditur juxta omnes conceptum formalem & constitucionem hominis, ergo & unio accidentalis conceptum formalem intelligentis. Conf. 3. al- bum, dulce, intelligens &c. sunt composita, sed in compositis omnibus tanquã pars ingreditur unio, ergo album, dulce, intelligens &c. ingreditur unio tanquam aliquid illorum constitutivum.

Hinc clarè intelligitur, quomodo, licet intellectio ponatur in bruto, aut visio in lapide, nec hunc visum, nec intellectum illud; idque non tantum quia non est ap- titudo ex parte subiecti, quod non solum sufficeret, sed quia deest aliquid ex parte for- mæ, nempe unio proportionatæ, & vitalis, seu quæ ordinatur connaturaliter ad conjungendam hanc formam subiecto, quod connaturaliter petit.

Poste autem subinde defectu solius unionis non communicari effectum aliquem formalem, videtur certum: multi enim dicunt, animas in Inferno per unionem quandam alligativam affigi & uniri igni, & illius materiæ, quam tamen certum est eas non informare; cuius ratio est, quia unio illa nõ est unio informationis, sed alterius cuiuslibet generis; si enim Deus produceret unionem informationis inter ma- teriam illam adhuc informatam forma ignis, & ani- mam rationalè, anima verè illam informaret; ergo quòd nõ informet, provenit solum ex defectu unio- nis proportionatæ, ergo idem contingere posset in

actio physica physica.

VII.
Intellectio, visio etc. non sunt modi.

VIII.
Intellectio est modus respectu obiecti, non subiecti.

IX.
Intellectio in suo effectu formalis in- cludit etiam unionem.

X.
Ratio est, quia forma non tribuit suum effectum nisi unia.

Intelligens est habens intellectio- nem.

XI.
Intellectio posita in bruto cur non illud videt intelligens.

XII.
Sape non dicitur effectus formæ, sed solum solius unionis pro- portionatæ.

intelle-

intellectione, licet cetera adessent, quae tamen, ut dixi, non adiunt, cum desit subiectum similiter proportionatum.

XIII. Dices; ergo solvendum nobis est argumentum de representatione & imagine, quo sectione praecedente impugnabamus tertiam sententiam, & diximus actionem physicam non ingredi conceptum intelligētis, quia intellectio est representatio, actio autem omnino non est representatio, sed nec unio haec est representatio, ergo par est difficultas hic de unione, atque ibi de actione.

XIV. Resp. negando sequelam, licet enim unio non sit representatio, sp. & at tamen intrinsecè ad conceptum representantis, vel intelligentis: intelligens siquidem est habens intellectioem, habet autem illam formaliter per unionem, ut dictum est. Deinde, in omnibus aliis denominationibus, & effectibus formalibus longè alio modo videmus habere se unionem, quam actionem productivam, licet haec etiam, saltem tanquam aliquid extrinsecè praerequisitum necessariò adesse debeat, necessitate tamen existentiae potius, quam denominationis, quòd nimirum nulla forma dare possit effectum formalem, nisi sit, esse autem accipit per actionem. Unio verò ingreditur ipsum intrinsecum conceptum informantis, cum sit formaliter ipsa informatio.

XV. Licet ergo unio non sit representatio, requiritur tamen ex generali conceptu formae informantis, quae, ut tribuat effectum formalem, debet esse in subiecto, hic enim est formalis conceptus unionis, est autem in subiecto formaliter per unionem, ergo alio modo ingreditur effectum formalem unio, quam actio. Unde, si albedo esset à se, & nullam haberet actionem sui productivam, si tamen uniretur subiecto, tribueret effectum formalem, non tamen tribueret quocumq; haberet actiones productivas, si non esset unio, ergo unio ingreditur ipsum conceptum formalem intrinsecum, nò tamen actio. Nec requiritur actio ad vitalitatem, seu tendentiam, cum haec qualitates ex se & vitales sint, & tendentiae.

SECTIO V.

Argumenta quaedam contententia actionem physicam ingredi conceptum intellectioem.

I. Obiicies 1. cognitio est attentio ad rem cognitam, sed attentio est conatus quidam, & actio physica, ergo. Resp. negando minorem, attentio enim nihil aliud dicit quam perceptionem rei de qua cogitat, hoc autem sit formaliter per qualitatem illam, & actionem intentionalem. Si autem quis attentionem dicat consistere in actione physica, neget maiorem, sicque duplex distingui poterit attentio, physica, & intentionalis, sicut & duplex vita, illa in actione physica consistens, haec in intentionali: illa producens, haec percipiens; utraq; denominans potentiam agentem, sed diversimodè.

II. Obiicies 2. Concil. Trident. sess. 6. Can. 4. ubi damnat illos, qui dicunt liberum hominis arbitrium nihil cooperari divinae gratiae, sed habere se merè passivè. Respondetur, hoc ad nos non spectare, dicimus enim voluntatem semper cooperari, & agere physicè: quaestio verò est, quid fieri possit divinius, Concilium autem solum loquitur de facto. Secundò dico, loqui illuc Concilium de actibus liberis; ad hos autem semper requiritur actio physica.

III. Urgebis, damnare Concilium eos, qui dixerint liberum arbitrium à Deo excitatum habere se ut

inanimè quoddam, & nihil omnino agere, ergo idè est apud Concilium, nihil agere, & eticè inanimè, ergo ut vivat, debet agere physicè. Resp. verum esse, si nihil agat physicè, habere se quoad hoc sicut quoddam inanimè instrumentum, quod merè passivè se habet nihil agendo: Concilium autem nò vult ut etiam hoc sensu liberum arbitrium sit tanquam inanimè quoddam, sed ut agat & cooperetur liberè cum Deo excitante, quod denotat quendam conatum. Non tamen hinc deducitur, quidquid non operatur hoc modo, statim esse inanimè, cum etiam res inanimè operentur physicè, ut sol, ignis, &c. Verum quidem est, si ex natura sua nil possit agere, sed solum pati & recipere, tunc fortè eticè quid inanimè, licet hoc etiam multi in rebus quibusdam negent: id autem non contingit in intellectu & voluntate, quae, quidquid sit in ordine ad potentiam absolutam, connaturaliter tamen possunt & petunt agere physicè, & suas operationes producere.

IV. Obiicies 3. vivere juxta S. Thomam, est movere se ab intrinsecò, ergo dicit actionem physicam. Resp. hanc definitionem S. Thomae debet ab omnibus explicari, cum certum sit non competere omni vi: Deus enim perfectissimè vivit vita essentiali, & tamen non se movet physicè non solum re ipsa, sed nec ratione, cum ad intellectioem & volitionem ejus naturalem non detur actio physica, ne quidem ratione nostra. Nec etiam pro omni vita creata à S. Thoma tradita est haec definitio, formaliter loquendo, sed solum concomitanter, vel causaliter, quales multas definitiones tradit Aristoteles, ut cum definit sonum esse *percussionem aëris*, odorem in flore aut alia re esse *evaporationem fumosam*, &c. quas certum est esse definitiones causales, non formales. Quòd autem haec sit mens S. Thomae, videtur clarum ex loco ipsius *supr. sect. 2. num. 6. citato*, ubi expressè docet, in intellectioem nullam importari rationem originis, sed solum informationem quandam nostrè intellectus.

V. Movet ergo se ab intrinsecò intentionaliter omne intelligens, per intellectioem in se receptam: quia nimirum illa qualitas est peculiari modo intellectui intrinseca, ita ut non possit connaturaliter esse ab extrinsecò, licet supernaturaliter possit. Sufficit ergo hanc qualitatem esse ab intrinsecò connaturaliter: movet autem se, ut patet, per hanc qualitatem, quia qualitas intellectioem infusa non denominat illum, qui eam infundit, intelligentem, sed illum cui infunditur: imò eum qui infundit, potest denominare passivè intellectu, ut si Deus Petro infundat actum cognitionis circa ipsum Deum.

VI. Nec hinc sequitur, ignem vivere per calorem in se receptum, nec aquam per frigus, non enim sunt qualitates intentionales, nec tendentiae, seu motus, nec etiam vitales, cum non ita sint ab intrinsecò, ut naturaliter esse ab extrinsecò non possint. Vegetativa autem, ut vivat in actu secundo, & moveant se ab intrinsecò, debent operari physicè, cum terminus in ipsis productus non sit intentionalis, & consequenter per illum non possunt movere se intentionaliter, ergo nisi agant physicè, nò vivunt omnino.

VII. Obiicies 4. intellectivum creatum in actu primo, est productivum intellectioem; ergo constituitur in actu primo per virtutem agendi physicè, ergo reduci debet ad actum secundum, per actum operationem physicam, ergo intellectio dicitur actionem physicam. Huic argumento valèe insistit P. Hurtado d. haec 6. §. 7. & deinceps, estque praecipuum fundamentum contrariae sententiae. Resp. itaq; distinguendo antecedens: intellectivum creatum dicit actionem physicam praesuppositivè, vel concomitanter, concedo antecedens; formaliter,

Resp. solum dicere actionem physicam presupponit.

negō: licet enim, si non posset producere suam intellectionem, & vivere physicē, non posset vivere intentionaliter, cūm, si intellectus non posset producere qualitatem illam ab intrinseco, nō esset immanens qualitas, nec vitalis, hoc tamen solum arguit vitam physicam in creatis in actu primo semper comitari, vel presupponi ad vitā intentionalem.

VIII. In creatis semper est in actu primo duplex vita.

In actu ergo primo est in omni quod vivit intentionaliter, duplex vita, ut supra diximus s. 3. physica, & intentionalis, quarum etiam exercitium naturaliter semper conjungitur: non tamen identificantur hæc duo exercitia, sed vita physica exercetur per actionem physicam, intentionalis per qualitatem & actionem intentionalem, per quam, & non per actionem physicam, tendit intentionaliter in objectum, ut loco citato latius explicatum. Nec sequitur, ex eo quod non possit separari naturaliter actio physica ab intentionali, propterea esse de illius essentia seu conceptu metaphysico, sed solum esse aliquid concomitanter requisitum.

IX. Ha qualitates a Deo solo producta sunt immanentes.

Unde etiam notandum, licet actus isti intentionales, quando producuntur a solo Deo, & infunduntur animæ, sint immanentes quoad intrinsecum quod dicitur actus immanens, nempe ut insit principio a quo ex natura sua petit procedere, non tamen sunt completè & adequatè immanentes: quoad extrinsecum, quod dicitur immanentia, nempe ut quid insit principio, a quo actu procedit: actualis autem hæc processio non requiritur ad intellectionem, sed solum aptitudinalis, seu ut insit principio a quo petit procedere, licet actu ab eo non procedat.

X. Obj. intelligere in creatis est dicere, sic enim in scriptura habetur Sap. 2. 1. Dixerunt cogitantes apud se non recte: quod etiam aliis Scripturæ locis innuatur: unde communiter dicunt SS. Patres nil aliud esse apud se cogitare, quam apud se dicere. Sic etiam Theologi affirmant cognitionem essentialem Dei non esse dictionem, sed hanc affirmari solum de Deo notionaliter, & in tantum loqui Deum ad intra, in quantum producit Verbum, Resp. 1. etiam loqui totam Trinitatem, sic enim habetur Gen. 1. v. 3. Dixit Deus, fiat lux. & Psal. 148. v. 5. ipse dixit, & facta sunt &c. hæc autem tribuuntur, ut Trinitati: unde dicere aliquando idem ferè est quod representare objectum.

XI. In actus patet intelligere, quam dicere.

Aliquando verò dicere sumitur pro producere qualitatem illam, & verbum mentis, & si hoc modo sumatur, ut communiter sumitur, latius patet intelligere quam dicere: illa autem loca scripturæ intelligenda sunt prout res de lege ordinaria se habent; legem enim de lege ordinaria principium intelligens producit suam intellectionem, sicque semper etiam dicit. Dicere ergo non est intelligere utcumque, sed intelligere producendo suam intellectionem, includitque actionem physicam simul & intentionalem, distinguiturque ab intelligere sicut includens ab incluso. Quæ solutio conformis est doctrinæ S. Thom. 1. p. q. 34. a. 1. ad 3. dicens, in intellectione non importare originem, sed meram informationem potentie intelligentis, dictionem verò asserit importare ulterius originem a dicente.

XII. Eodem ferè modo solvitur objectio quæ fieri solet de verbo, tam externo quam interno; nempe, intellectionem esse verbū, sed verbum ex conceptu suo importat actu dici seu produci a loquente, ergo intellectio in conceptu suo importat produci a loquente, seu intelligente. Resp. enim 1. verbum plus dicere quam intellectionem, nempe productionem ab intelligente; sicut etiā loqui externè est, verbum seu sonum illum articulatum proferre. Secundo probabiliter dici potest, verbū ut sic non dicere in conceptu suo essentiali ut actu producatur ab in-

Verbum propriè prator intellectione, connotat productionem.

IV. Dicitur ali-

qui non repugnat ut voluntas feratur in incognitum.

V. Dicitur ali-

qui non repugnat ut voluntas feratur in incognitum.

VI. Dicitur ali-

qui non repugnat ut voluntas feratur in incognitum.

telligente, sed ut sit aptum produci: qua de causa excluditur cognitio essentialis in Deo a ratione verbi, quia scilicet omninò non potest produci.

SECTIO VI.

Alia objectiones contendentes actionem physicam esse de conceptu intellectionis.

Objicies 6, ex P. Vasq. Volitio est voluntaria, ergo debet produci a principio in quo est. voluntarium enim definitur, id quod est a principio intrinseco cognoscente singula. Resp. si per voluntarium intelligatur liberum, tunc non est mirum ingredi conceptum illum actionem etiam physicam, ut postea dicemus. Secundo responderi potest, verba in definitionibus non significare actum, sed potentiam, sicque ad rationem voluntarij non requiri ut actu producatur a principio volente, sed solum quod aptum sit ab illo produci. Definitio tamen voluntarij est alio modo explicanda; nempe, ut voluntarium sit quod procedit a motivis intrinsecis, non extrinsecis, qualia sunt vis & metus, hæc enim faciunt actum involuntarij, voluntarium enim dicitur actio conformis inclinationi operantis, & consequenter non elicitur per coactionem: de quo alibi.

Objicies 7. peccare est physicè agere, sed odisse Deum est peccare, ergo actus odij includit actionem physicam. Resp. peccare dicere actionem liberam, libertas autem consistit in creatis in actione physica, libertas enim est posse operari, & non operari physicè, seu producere, & omittere actionem. Hinc tamen solum sequitur, de essentia talis actus esse actionem physicam, non verò omnis.

Hinc etiam infertur, requiri gratiam excitantem & adjuvantem ad credendum, sperandum, & diligendum prout oportet, quia sunt operationes liberæ. Nec alio modo operatur Deus in nobis formaliter ipsum velle, quam operando, vel producendo volitionem, sicut operatur esse album producendo albedinem in subiecto.

Objicies 8. hinc sequi, absque eo quod in intellectu sit cognitio proponens objectum, posse voluntatem amare, quidni enim poterit Deus per se producere qualitatem amoris, & illam voluntati infundere absque eo quod præcedat cognitio: quod si fiat, amabit per actum illum voluntas, cum ibi sit tota essentia amoris. Sed contra, nam par penè videtur quoad hoc difficultas, sive actio physica ingrediatur rationem amoris ut sic, sive non; quidni enim eodem modo potest Deus efficere ut voluntas eliciat, saltem supernaturaliter & necessariò actum amoris sine prævia cognitione? quod si contingeret, amaret voluntas, cum ibi sit tota essentia amoris: sed de hoc postea redibit sermo.

Respondent ergo aliqui, non repugnare in ordine ad Divinam potentiam, ut voluntas amet sine cognitione prævia, & tunc velle illam ajunt objectum aliquod, nescire tamè quodnam illud sit, Deo per concursum extraordinarium determinationem actus intellectus supplet; cognitio enim, inquit, solum est per modum applicantis objectum, & reddentis illud quasi intentionaliter præsens voluntati: sicut ergo in causis physicis, licet naturaliter non possit dari actio seu tendentia physica in terminum seu objectum distans, potest tamen supernaturaliter, absque eo quod applicetur passum agentis, ita quidni in causis intentionalibus poterit voluntas ferri divinitus in objectum non applicatum per intellectum, esto naturaliter non possit?

Probabile tamen est, hoc fieri non posse, vel divinitus: voluntas enim fertur in bonum in esse appetente.

III.

I. Quando actio physica ingreditur conceptum voluntarij.

Quo pacto intelligenda sit definitio voluntarij.

II. Peccatum semper ingreditur actio physica.

III. Quomodo Deus in nobis formaliter operatur velle.

IV. Non magis hinc sequitur voluntatem ferri in incognitum quàm in contraria sententia.

V. Dicitur ali-

VI. Dicitur ali-

Ratio probabilis cur voluntas non possit ferri in incognitum.

prehensio, seu in bonum intentionale, sicut appetitus naturalis in rebus inanimatis ab bonum in esse rei, unde sicut non potest dari, nec divinitus appetitus naturalis ad rem, quae non habeat bonum in esse rei, seu bonum verum & reale, ita nec volitio ad bonum non apprehensum; bonum enim non apprehensum perinde est quoad voluntatem, atque si omnino non esset. Quam vim habeat haec solutio, videbimus d. sequenti. sec. 8. n. sexto.

VII. Hinc non sequitur posse dari creaturam intellectuam, quae non sit volitiva.

Objicit non d. P. Hurtado sec. 1. subsec. 2. hinc sequi, posse dari creaturam intellectuam quae non sit volitiva. At certe non video quomodo hoc sequatur magis ex nostrâ sententiâ, quam ex contrariâ: sive enim cognitio includat actionem, sive non, unde ex hoc magis sequitur posse dari hujusmodi creaturam, quam ex contrario.

VIII. Licet intellectio non includat actionem physicam formaliter, eam tamen in actu primo connotat.

Objicit decimo: si actualis intellectio non includit formaliter actionem physicam, ergo poterit dari potentia intellectiva creata quae non sit physice productiva suae operationis, seu qualitatis intentionalis. Probatur consequentia, si enim non est de essentia intellectus in actu secundo actio physica, ergo nec est de essentia intellectivi in actu primo, ergo potest separari. Resp. esse aliquo modo de essentia intellectivi in actu primo posse producere suum actum, seu qualitatem, nempe implicite & concomitanter, vel praesuppositivè, ut jam dictum est; cum enim qualitas haec sit immanens, debet posse procedere à principio cui inest. Ut ergo reductur ad actum secundum completè, debet completè exercere etiam suam virtutem, quam habet in actu primo, non tamen ut reducat ad actum secundum solum incompletè: quae tamen incompleta reductio sufficit ad intellectiorem.

SECTIO VII.

Quaedam alia de intellectu: ubi de actibus quibusdam conditionatis.

I. Qualitas intellectus non potest à solo Deo, & potest in lapide.

Quaeres utrum possit produci intellectio seu actio illa intentionalis & grammaticalis à solo Deo, & poni in alieno subjecto, ut lapide, vel ligno: Quoad primum, jam diximus posse: cum enim non sit sua actio, potest vel à Deo solo, vel ab alijs simul causis pendere. Quoad secundum, nil etiam obstat quo minus id fiat; quod tamen si contingeret, non redderet subjectum illud intelligens. ob dicta in Physicis, cum de potentia obedientiali d. 27. sec. sexta.

II. Nullus actus intellectus est conditionatus ex parte subjecti, sed objecti.

Notandum hic circa actus quosdam intellectus, qui dicuntur conditionati, non esse conditionatos ex parte subjecti. hoc enim videtur implicare, nam quod absolute est in intellectu, non est in illo conditionatè, solum ergo sunt conditionati ex parte objecti: ideo verò dicuntur conditionati, quia representant conditionem ex parte rei representatae, ut cum Petrus dicit, si paries est albus, est disgregativus visus; hic actus est iudicium absolutum ex parte subjecti, nam Petrus verè hoc iudicat; est autem conditionatus ex parte objecti, iudicat enim parietem non esse absolute disgregativum visus sed conditionatè, nempe si habeat albedinem; absolute tamen habet hoc iudicium.

III. Sic actus, iudicarem parietem esse disgregativum visus, si esset albus, non est conditionatus ex parte subjecti.

Dices, habeat quis hunc actum, iudicarem parietem esse disgregativum visus, si esset albus, hic saltem actus est conditionatus ex parte subjecti; dicit enim iudicarem, quod insinuat non esse absolute iudicium, sed fore, posita tali conditione. Resp. hunc etiâ actum esse absolutum ex parte subjecti, sed respectu alterius objecti, iudicat enim se id iudicaturum: inde pro objecto habet actum intellectus quo iudicaret parietem esse disgregativum visus, posita ex parte ob-

jecti tali conditione: absolute tamen nunc iudicat se id in ijs circumstantijs iudicaturum; unde a se esse solum conditionatus ex parte objecti, non subjecti.

Eodem etiam ferè modo (ut non ulterius differam) philosophandum est de actibus conditionatis seu velleitibus, ut ajunt, ex parte voluntatis, licet res sit haud paulò obscurior, nec eadem ratione reponderi possit in omnibus. Quando ergo quis dicit, vellem videre Petrum, vel indicat solum simplicem complacentiam, vel desiderium quoddam praesentiae Petri: verè autem tunc habet complacentiam illam absolute, & non conditionatè. Cum verò dicit quispiam, vellem dare elemosynam, si pecuniam haberem, hic actus, sicut & praecedentes, non potest ita explicari, ut significet actum conditionatum ex parte subjecti, quasi tunc non esset in voluntate actus, nisi sub conditione: actus enim tunc absolute est, sed non est absolutus ex parte objecti, sed conditionatus, id est, talis qui non moveret ad opus illud, nisi dependenter à conditione ponendâ.

Aliqui tamen, & probabiliter, dicunt, posita conditione elici novum actum ex modo tendendi diversum, nempe absolutum. Prior ergo actus facit hunc sensum, ita sum animo affectus, ut si haberem pecuniam, darem elemosynam: secundus verò actus dicit, volo absolute dare elemosynam, hic enim actus supponit ipsum jam pecuniam habere. Ultimum genus actuum conditionatorum in voluntate est, cum quis dicit, volo dare elemosynam, si navis salva appellat: ubi etiam est voluntas absoluta ex parte subjecti, sed dandi conditionatè, nempe, si navis appellat: & sic de ceteris hujusmodi actibus.

SECTIO VIII.

De verbo mentis.

Sermo, ut in Logica dixi, duplex est; internus, & externus: hoc alijs, illo nobis loquimur: ut verò externus verbis ore prolatis, ita internus verbis dupliciter formatis constat. De his pulchrè S. Augustinus l. 15. de Trinitate, Sic, inquit, in nobis duplex est os, unum corporis, aliud cordis, ut colligitur ex Math. 15. ita & duplex loqui, & verbum. Ex his duobus verbis praecipuum est mentale, seu verbum cordis, utpote cuius illud aliud, signum tantum est, index, in quam rem idem S. Augustinus l. 15. de Trinitate sic scribit: Verbum quod foris sonat, signum est verbi quod intus lucet, cur magis verbi competit nomen, nam, illud quod profertur carnis ore, vox verbi est &c. Hic ergo quid & quale sit hoc verbum mentis inquirimus, varij enim variè de eo loquuntur.

Dico itaque, verbum in creatis esse qualitatem, seu speciem expressam ab intellectu productam, per quam representamus objectum: haec enim nobis exprimit rem illam, de qua cogitamus. Mihi tamen probabile videtur, ut supra dixi s. n. 12. licet mera intellectio non includat actionem physicam, verbum tamen illam in suo conceptu includere, & loquutionem internam non esse representationem objecti quomodocunque, sed representationem productam à cognoscente.

Quaeres, utrum in sensibus etiam sit verbum? Quæstio hæc est de voce. Dico itaque esse in sensibus tum externis, tum internis qualitatem quandam ab ipsis productam, quae idem in illis quoad sua objecta praestat quod praestat qualitas spiritalis in intellectu. Communiter tamen hæc qualitas non dicitur verbum, nec sensus per eam dicuntur loqui, hoc enim peculiariter tribuitur soli intellectui.

Hinc infero, verbum non esse imaginem quandam ab intellectu efformatam, per quam prius visam

IV. De conditionatis actibus voluntatis.

V. Vellem dare elemosynam, si haberem pecuniam, quomodo sit actus conditionatus.

VI. Alius modus explicandi actus praedictos.

I. Sermo duplex, plex dupliciter formatus, constans genere verborum, S. August. de verbo interno, & externo.

II. Quid sit Verbum in creatis.

Connotat actionem productivam.

III. Sitne Verbum in sensibus.

I. sam

Verbum non est idolum prius visum.

sam percipiamus in ea velut in quodam quasi idolo, objectum. Primo quia non est opus huiusmodi aliquo objecto prius viso ad cognoscendum objectum, cum sufficiat qualitas seu species expressa, per quam non vitam objectum representetur. Secundo, quidni aequè potest actus intellectus immediate representare objectum ipsum ac imaginem hanc objectivam?

V. Si verbum sit quid prius visum, nulla visio erit intuitiva, aut sensatio immediata.

Tertio, sic enim nulla visio objecti esset intuitiva, cum non feratur immediate, in objectum, sed solum in hoc illius idolum. Quarto, Deus à Beatis non videtur immediate, sed solum in huiusmodi imagine prius visa: vel si Deus immediate videatur per actum intellectus, eodem modo videri poterunt alia objecta, sicque luce sua erit hæc imago prius visa. Quin d in sensibus videtur abique contrarietate fatendum, objecta ipsa, lucem scilicet, calorem saporem &c. percipi immediate ergo dici idem potest de intellectu.

VI.

Dices, disparitatem esse inter sensum & intellectum, nam ut ait Aristoteles 2. de Ani. tex. 60. *Objectum intellectus est intra, objectum vero sensus extra animam*: ergo habet intra se semper anima secundum Aristotelem objectum, ergo objectum

intellectus est aliquid huiusmodi in animâ productum, quo viso videri per illud anima res illas quarum est imago. Resp. solum velle Aristotelem habere nos objectum intra animam, id est, in potestate animæ, ut possit de illo intellectus cogitare quando cunque liberit, quia quantumvis objectum sit absens, habet tamen in animâ principium sufficiens ad illud intelligentium, ubi placuerit: quod secus contingit in sensu, nec enim potest quis objectum sentire quando voluerit, sed tunc solum quando est præsens.

Quo sensu dixerit Aristoteles nos habere objectum intra animam.

Objicies: Pater æternus intelligendo producit Verbum, quod in te videtur, ergo idem fieri poterit in nobis. Contra hinc potius deducitur argumentum pro nostrâ sententiâ: Pater enim æternus intelligit per suam intellectionem essentiali antecederet aliquo modo ad productionem Verbi à se visi, ergo & nos intelligere poterimus per cognitionem formaliter, non per verbum aliquod quod per modum objecti inueniamur. Quod verò Pater æternus ultimus producat Verbum, non est ex indigentia intelligendi, sed ex fecunditate naturæ, ut scilicet detur alia Persona cognoscens. In rebus autem creatis, longè alio modo res se habet.

VII. Ratio quare Pater æternus producat verbum, quod intuetur non tantum intellectus creatus.

DISPUTATIO XXIII.

De Voluntate.

Intellectum, ut in essendo, ita & in operando sequitur voluntas, ut pote à cuius actibus, cum caeca sit, in suis operationibus eliciendis diriguntur. Opportunè itaque post tractatum de intellectu, sequitur tractatus de voluntate, quem proinde de more subiiciemus.

SECTIO I.

De objecto voluntatis: ubi an voluntas amare possit malum quæ malum.

Bo quantum triplex honestum, utile, delectabile.

Præmissis notandum, bonum à Philosophis moralibus triplex communiter numerari, *honestum, utile, & iucundum seu delectabile*. *Honestum* est, quod in se, & sine relatione ad aliud habet bonitatem & amabilitatem, & consequenter amatur amore benevolentia. Bonum *delectabile* & *utile* sunt eum ordine & relatione ad aliud, cū hac tamen differentia, quod bonum *delectabile* per se bonum alteri, *utile* verò est alteri bonum, non per se immediate, sed ratione boni quod causat. Eadem tamen res diversas subinde bonitates habere poterit.

II.

Sicut autem est triplex bonum, nempe vel in se, vel alteri formaliter & causaliter, ita illi est oppositum triplex similiter malum, nempe in se, ut eadem alicuius rei; alteri formaliter, ut dolor; & causaliter, nempe malum impediens consecutionem alicuius boni. Ad tamen quod est malum sub una ratione, potest esse bonum sub alia, ut malum physicum sæpè est bonum morale; sic enim dolores, cruciatus, &c. tormèta, quæ sunt patientibus mala physica, ipsos enim verò affligunt & cruciant, sunt tamen bona moraliter in potestate meriti & præmij.

Malum sub una ratione est bonum sub alia.

III. Objectum prosecutionis est bonum, objectum postea malum.

Notandum secundò, duo esse genera actuum in voluntate, a ijenim sunt actus prosecutionis ut a mor, desiderium &c. a i averfionis, & fuge, ut odium. Objectum ergo priorum actuum est bonum, objectum posteriorum malum, quod fugi voluntas, & averfatur, seu odit. Quando autem dicitur ob-

jectum intellectus esse verum vel falsum, voluntatis bonum aut malum, non est sensus diversum esse objectum intellectus & voluntatis, cum voluntas in nihil unquam feratur, nisi quod ei proponitur ab intellectu, sed solum intelligendum est quod illud in sensu formali, hoc est, quod intellectus in objectum feratur quæ verum, voluntas quæ bonum, &c.

Quæres primò, utrum possit voluntas amare malum (sub ratione mali, & bonum quæ tale odisse. Dicendum cum Doctoribus communiter contra Nominales contrarium opinantes, non posse voluntatem, vel malum simpliciter, seu in quo, aut in aliqua eius circumstantia non appareat aliqua ratio boni, amare, aut bonum simpliciter, seu in quo, aut in aliquo ad illud spectante, nihil appareat mali, odio habere. Probatur ex illo S. Dionysij lib. de Div. Nom. ubi prope finem, *nemo intendens ad malum operatur*. Ad hoc etiam alluisse videtur philosophus moralis his verbis; *Nihil inquit, tantum a naturali lege deservit, & hominem exiit, ut animi causa malum sit*. Inhiuriam enim unumquemque, in actibus etiam malis aliquid sibi boni præfigere, ad quod tanquam ad scopum collinet, nec unquam in malum quæ malum ferit.

IV. Nullus intendens ad malum operatur. Nemo animi causa malum.

Ratio est, quam affert S. Thomas 1. 2. q. 8. a. 1. quod appetitus sit inclinatio in bonum; sicut ergo appetitus innatus, qui sequitur formam, non potest ferri nisi in id quod res ipsa est bonum, ita nec appetitus elicitus, nisi in id quod factum est bonum apprehenditur, licet possit in id tendere quod non est bonum in se, um sequatur, non naturas rerum præcise, sed res prout sunt, ut appetitus innatus, sed prout apprehenduntur.

V. Probatur a voluntate appetitus innatus.

Secundò probatur experientia, quæ ad d manifestam videtur, hæc in parte, ut negari omnino non possit: experimur enim in dies nos bona prosequi, mala fugere, non è contra. Contra priori, id quod movet aliquem ad prosecutionem, debet esse bonum, nam bonum solum est quod allicet voluntatem, malum autem deterreret, nec potest a licere ad se voluntatem, nisi aliquid factum in eo apprehendatur bonum Conf.

VI. Nihil allicere potest voluntatem propter bonum.